

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 15 – 1/2008.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_08/hei1_08.pdf]

AJANKOHTAISTA:

SUOMALAISTA JA VIROLAISTA RUNOLAULUN TUTKIMUSTA II

*Kirjoitetun ja laulettun runon tutkimuksen metodologia ennen ja nyt -seminaari.
6.–7.9.2007, Helsinki.*

Kati Heinonen

Toinen suomalais-virolainen suullisen runon tutkimuksen seminaari pidettiin Tarton jälkeen (ks. Heinonen & Hämäläinen 2007) Helsingissä, järjestäjänä suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto ja Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaine. Aiheet liikkuivat vanhan runon folkloristisen oppihistorian ja nykytutkimuksen lisäksi musiikintutkimuksen, kielentutkimuksen ja perinteen nykykäytön teemojen ympärillä. Monissa esitelmissä oppihistorian ja aineiston syntyolosuhteita ymmärtämään pyrkivä pohdinta yhdistyi joko identiteettien ja ideologioiden tai suullisen perinteen kommunikaatioehtojen ja tulkinnan mahdollisuuksien analyysiin. Karkeasti esillä olleet teemat voisi jaotella perinteen käytön ideologioiden, perinteen rakenteiden ja merkitysten sekä kenttätyökohtaamisten metodisiin mutta myös runsaasti aineistoesimerkkejä sisältäviin pohdintoihin.

Kaksipäiväinen seminaari kokosi Tieteiden taloon salillisen vilkkaasti keskustelevia tutkijoita. Seminaarin avasi Kansanrunousarkiston johtaja Lauri Harvilahti (SKS) luomalla katsauksen suomalaisen ja virolaisen runontutkimuksen nykyhetkeen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Istuntojen puheenjohtajina äänessä olivat esitelmänpitäjien lisäksi Ergo-Hart Västrik (Viron Kansanrunousarkisto), Lotte Tarkka (HY) ja Senni Timonen (SKS).

PERINTEEN KÄYTTÖ JA IDEOLOGIA

Seminaari auttoi ymmärtämään jotain siitä, miten erilaisia merkityksiä vanha runo nyky-Virossa ja nyky-Suomessa voi saada ja on toisaalta historian kuluessa saanut. Helen Kõmmus (Viron Kirjallisuusmuseon etnomusikologian osasto) kertoi Viljandin kansanmusiikkifestivaalin vapaamuotoisen laulamispaikan, ”runolaulupesän” tallenta-

misesta ja tutkimusmahdollisuuksista. Runolaulupesässä pyrittiin vapaaseen yhdessä laulamiseen ja perinteisten laulamisen tapojen välittämiseen eri laulattajien johdolla, ja tutkijat tallensivat tapahtumaa videoimalla. Ristiriitoja syntyi välillä esimerkiksi estradiesitysten ja epämuodollisemman laulamisen kohdatessa. Aado Lintrop (Viron Kansanrunousarkisto) analysoi kuvaa virolaisesta runolaulusta tiedotusvälineissä aineistonaan radio-ohjelman ”Regitund” kahdeksan lähetystä, joissa oli vieraita uususkontojen edustajista ja muusikoista tunnustettuihin virolaisiin folkloristeihin. Samaan tematiikkaan liittyi Liina Saarlou (Viron Kansanrunousarkisto) puheenvuoro vanhan ja kauniin (tai historian ja taiteen) käsitteistä virolaisen runolaulun arvottamisesta ja niiden vaihtelevista, tutkimuksiin vaikuttavista tulkinnoista erilaisissa historiallisissa konteksteissa.

Taive Särg (Viron Kirjallisuuseumuseon etnomusikologian osasto) analysoi metodologioiden ja ideologioiden välisiä suhteita virolaisessa runosävelmien tutkimuksessa ”osana kansakunnan kulttuurisen identiteetin tuottamista”. Eri aikakausina painotukset ovat vaihdelleet, ja yllättävästi laulujen esittämistavoista kiinnostuivat Virossa tekstintutkijat ennen musiikintutkijoita. Jälkimmäisille runolaulun sävelkieli oli liian vierasta suhteessa länsimaiseen taidemusiikkiin. Vasta 1900-luvun loppupuoliskon esittämiskeskeinen folkloreläike nosti sävelmien tutkimuksen musiikintutkijoidenkin kiinnostuksen kohteeksi. Nykyään esillä ovat esimerkiksi kysymykset laulujen välittymisestä ja oppimisesta sekä tekstien, sävelmien ja kontekstien suhteista – sekä perinteisessä että nykykulttuurissa.

TEKSTIN RAKENTEITA JA MERKITYKSIÄ

Yrjö Heinonen (JY) pohti arkistoaineistojen ja nykykansanmusiikin suhdetta *Värtinä*-yhtyeen tuotannossa. Hän lähestyi aihetta etnopoettis-etnomusikologisesta näkökulmasta yhden laulun eri versioiden valossa. Esitelmä liittyikin edellisten aiheiden lisäksi moniin laulun rakenteita ja merkityksiä pohtineisiin esityksiin. Etnopoettisista suuntauksista ja kalevalamittaisten runojen rakenteesta käydyistä keskusteluista kuultiin enemmän Pertti Anttosen (HY) esitelmässä, joka esimerkissään keskittyi tekstinä tallennetun runon kielellisen rakenteen pohdintaan. Kanni Labi (Viron Kirjallisuuseumuseon etnomusikologian osasto) puolestaan esitteli vanhan runon kielitieteellisen tutkimuksen historiaa ja nykymahdollisuuksia erityisesti semantiikan jatkuvasti kehittyvien näköalojen kannalta. Selväksi tuli, että kielentutkimuksen kysymykset voivat olla relevantteja myös folkloristisen tutkimuksen kannalta.

Ulla Piela (JoY) käsitteli fenomenologisen antropologian ja Jerome Brunerin narratiivi- ja metafora -käsitteiden käyttökelpoisuutta parannusloitsujen tutkimuksessa. Loitsuissa on aina läsnä erilaisia viitteitä loitsijan sekä konkreettisesta että metaforisesta ”aistimellis-kehollisesta suuntautumisesta maailmaan”. Loitsujen analysoiminen näistä näkökulmista antaa mahdollisuuksia hahmottaa niiden taustalla olevia kulttuurisia jäsenyyksien tapoja. Toisenlainen lähestymistapa tekstiin nousi esille Jouni Hyvösen (HY) puheenvuorossa Elias Lönnrotin tekstikäsitteistä, jonka voi

katsoa muotoutuneen suhteessa sekä tieteelliseen toimintaympäristöön että vallitseviin julkaisemiskäytäntöihin. Hyvönen pohti erityisesti 1800-luvulla muutoksessa olleita autenttisuuskäsityksiä.

KOHTAAMISIA KENTILLÄ

Kenttätöön tekemisen universaaleista ongelmista ja iloista kertovia otteita ja tulkintoja virolaisista 1950- ja 1960-lukujen keruupäiväkirjoista toi esille Janika Oras (Viron Kansanrunousarkisto). Hänen aineistonaan menneisyyden kohtaamisissa syntyneiden emootioiden ymmärtämisessä ovat runonkerääjien keruupäiväkirjojen lisäksi myöhemmät muistelmät kerääjiltä ja informanteilta. Nämä valottavat keruuhistorian prosessien lisäksi institutionaalisen toiminnan inhimillistä puolta: esimerkiksi sekä kerääjien että laulajien aikapula vaikutti yleisten tutkimuksellisten ja ideologisten kehysten, sosiaalisten statusten ja sukupuolen ohella keruiden kulkuun.

Kohti inhimillistä puolta kurottautui myös Jukka Saarinen (SKS) käsitellessään Arhippa Perttusesta luotuja tulkintoja. Jo pelkästään Lönnrotin samasta kohtaamisesta kertovien erilaisten tekstien tulkinta avaa tunnetuimman runolaulajan hahmoa uudella tavalla. Keskiöön nousivat tulkintojen tekemisen metodit ja lähteet: usein uudetkin kuvaukset pohjautuvat vanhoille tulkinnoille, joiden perusteita harva jaksaa purkaa. ”Kun lähteet ovat niukat, jää paljon tilaa päättelyille, tulkinnalle ja yksityiskohtien täydentämiselle”, kuten Saarinen kirjoitti abstraktissaan. Tulkintojen mahdollisuuksia ja arkistoaineiston käytön edellytyksiä pohti puheenvuorossaan myös Kati Heinonen (HY, SKS) – omalta kannaltani riemastuttavinta esitelmässä oli se, että inkeriläistä esimerkisävelmää laulaessani saatoin jo etukäteen olla varma siitä, että ilman mitään ennakkovalmisteluita ”jälestälaulajiksi” liittyisi vähintään kymmenen kuulijaa.

TULEVAISUUDENNÄKYMÄ

Oli hauskaa huomata, miten elävää keskustelua syntyi niin metodologian kuin aineistojenkin tasolla, kun yhteen koottiin erikielisten, mutta osin samankaltaisten aineistojen parissa työskenteleviä tutkijoita. Myös monia tutkimus- ja keruuhistoriallisia eroja piirtyi puheenvuoroissa esiin. Kaksikielisen seminaarin ymmärrysongelmia – suomalaisten kannalta – helpottivat suomeksi kirjoitetut tai käännetyt abstraktit, monien virolaisten suomenkieliset PowerPoint-kalvot sekä virolaisten erinomainen suomen kielen taito.

KIRJALLISUUS

HEINONEN, KATI & HÄMÄLÄINEN, NIINA 2007: Runomatalla Tartossa. – *Elore* 14(1) [online]. <http://www.elore.fi/arkisto/1_07/heh1_07.pdf > [15.2.2008.]

Filosofian maisteri Kati Heinonen on folkloristiikan jatko-opiskelija Helsingissä.